

3№-li Protokol

Nüvədinin ilhaqından 96 il ötür...

Qədim türk diyarının taleyini mirzoyanlar, sxakayalar həll edib

Azərbaycan zaman-zaman torpaq itki-lərinə məruz qalıb. İndiki Ermənistan dövləti bizim tarixi torpaqlarımızda yara-dılıb. Tarixin bu günündə - 18 fevral 1929-cu ildə qədim türk diyarı olan Nüvədi digər torpaqlarımızla eyni taleyi bölüş-dü - zorla Ermənistanla birləşdirildi. İndi həmin tarixdən 96 il ötür.

Nüvədinin Cəbrayıl qəzasından ayrılaraq Ermənistanla ilhaqı prosesi həmin il-

bilməmişlər.

Nüvədi kəndi ən qədim Azərbaycan kəndlərindən biri idi

Tədqiqatçı, mərhum Həmzə Əliyevdə (Vəlioğlu) Nüvədi kəndinin tarixinə aid bir neçə yazılı daş var idi. Həmin daşlar Nüvədi - Qarqadaşı abidələrinin Orxon-Yenisey yazılarından xeyli qədim olduğunu bildirir. Həmzə Vəlioğlu Nüvədinin tarixi haqda 1985-ci ildən başlayaraq Azərbaycan mətbuatında da çıxış edərək daşların şəklini və onun üzərində olan yazılar barədə məlumat vermişdir.

Bu yazılar və Orxon-Yenisey yazıları eyni hərflərlə yazılmışdır. Yazının mətni sübut edir ki, azı 1000-1500 illik tarixə malik olan Nüvədi kəndi bu ərazidə hazırda xarabalığa çevrilmiş Ataman, Anqizet, Qorçinik, Enədir, Sultan Səlim kimi qədim yaşayış məskənlərinin əsasında yaranmışdır.

Nüvədidə 1831-ci ildə 291 nəfər, 1873-cü ildə 705 nəfər, 1886-cı ildə 1083 nəfər, 1897-ci ildə 952 nəfər, 1914-cü ildə isə 1072 nəfər yaşamışdır. 1918-ci ildə Andranımın

Burdan min atlı keçdi

«ZAQAFQAZIYA SOVET FEDERATİV SOSIALİST RESPUBLİKASI FƏHLƏ, KƏNDLİ, QIZIL ORDU VƏ MATROS DEPUTATLARI SOVETLƏRİNİN MƏRKƏZİ KOMİTƏSİ RƏYASƏT HEYƏTİNİN

18 FEVRAL 1929-cu İL TARİXLİ İCLASININ
3 №-Lİ PROTOKOLU»

Sədrlik edirdi: Sxakaya M. yoldaş.

İştirak edirdilər:

Zaq.MİK Prezidiumunun üzvləri:

Bünyadzadə D., Bağirov M., Dolidze A., Stur V., Tağıyev İ., Şavərdova A., Yaqubov yoldaşlar.

Zaq.MİK Prezidiumu üzvlüyünə namizədlər:

Cavaxaşvili A.,

Torikaşvili E. yoldaşlar.

Zaq.MSİ-dən Rixadze A. yoldaş.

Zaq. İcraiyyə Komitəsindən Şeirenc yoldaş.

Zaq.MİK Prezidiumu katibliyinin müdiri

Babayev Q. yoldaş.

Zaq.MİK təşkilat şöbəsinin müdiri Melnikov F. yoldaş.

Zaq.MİK təşkilat şöbəsinin təlimatçısı Əkbərov yoldaş.

Məsləhətçi: Kaçuxaşvili İ. yoldaş.

Əşidildi: Nüvədi, Ernəzir və Tuqut kəndlərinin Azərbaycan SSR-in Cəbrayıl qəzasından Ermənistan SSR-in Məğri qəzasına aid edilməsi haqqında.

Qərara alındı: Göstərilmiş üç kənd öz torpaqları ilə Erm.SSR Mığrı qəzasının inzibati idarə etməsinə verilsin.

165

lərdə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsini daşıyan Levon Mirzoyanın qərarı və “xeyir-duası” ilə baş tutmuşdu. Nüvədinin taleyinin həll olunduğu iclasın protokollarına nəzər yetirdikdə, iştirakçıların mütləq əksəriyyətinin qeyri-azərbaycanlılardan ibarət olması xüsusi diqqət çəkir...

“ZAQAFQAZIYA SOVET FEDERATİV SOSIALİST RESPUBLİKASI FƏHLƏ, KƏNDLİ, QIZIL ORDU VƏ MATROS DEPUTATLARI SOVETLƏRİNİN MƏRKƏZİ KOMİTƏSİ RƏYASƏT HEYƏTİNİN

18 FEVRAL,
1929-cu İL TARİXLİ İCLASININ 3 №-Lİ PROTOKOLU”

Sədrlik edirdi: Sxakaya M. yoldaş.

İştirak edirdilər:

Zaq. MİK Prezidiumunun üzvləri:

Bünyadzadə D., BağirovM., Dolidze A., Stur V., Tağıyev İ., Şavərdova A., Yaqubov yoldaşlar.

Zaq. MİK Prezidiumu üzvlüyünə namizədlər:

Cavaxaşvili A.,

Torikaşvili E. yoldaşlar.

Zaq. MSİ-dən Rixadze A. yoldaş.

Zaq. İcraiyyə Komitəsindən Şeirenc yoldaş.

Zaq. MİK Prezidiumu katibliyinin müdiri Babayev Q. yoldaş.

Zaq. MİK təşkilat şöbəsinin müdiri Melnikov F. yoldaş.

Zaq. MİK təşkilat şöbəsinin təlimatçısı Əkbərov yoldaş.

Məsləhətçi: Kaçuxaşvili İ. yoldaş.

Əşidildi: Nüvədi, Ernəzir və Tuqut kəndlərinin Azərbaycan SSR-in Cəbrayıl qəzasından Ermənistan SSR-in Mığrı qəzasına aid edilməsi haqqında.

Qərara alındı: Göstərilmiş üç kənd öz torpaqları ilə Erm.SSR Mığrı qəzasının inzibati idarə etməsinə verilsin.

Həmin sənədə 26 noyabr 1968-ci ildə Azərbaycan KP MK-nın Bürosunda baxılıb. Azərbaycan SSR Ali Sovetinin 7 may 1969-cu il tarixli fərmanı ilə “qanunlaşdırılıb”, Zəngilan rayonunun tərkibindən çıxarılmışdır. 1988-ci ilin fevralında Ermənistan SSR-dən azərbaycanlıların son deportasiyasına başlananda nüvədililər respublika rəhbərliyi qarşısında bu fərmanın ləğv olunması barədə dəfələrlə məsələ qaldırmışlar. Lakin istədiklərinə nail ola

quldur dəstəsinin əli Nüvədi kəndinə də çatdı. Gəncə qubernatorunun 303 nömrəli 10 dekabr 1918-ci il tarixli teleqramında deyilir ki, “Zəngəzur qəza rəisinin məlumatına görə, dekabrın 19-da Andranımın dəstəsi yerli ermənilərlə birlikdə Nüvədi kəndini mühasirəyə aldılar...”

Zəngəzur qəza rəisinin Gəncə qubernatoruna 15 dekabr 1918-ci il raportunda deyilir: “Qonşu kəndlərin erməniləri müsəlman Aldərə, Mərzə və Tuqut kəndlərini dağıdıb, yandırdılar, Nüvədi və Enədir kəndlərini isə mühasirəyə alıb atəşə tutmuşlar”.

Nüvədi kəndinin güclü müqavimət göstərməsinə baxmayaraq, erməni silahlı qüvvələri öz məqsədlərinə çatdılar. Rayonun azərbaycanlı kəndləri kimi nüvədililəri də kənddən çıxarıb qova bildilər. Lakin Ermənistanla Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra kəndin əhalisinin təqribən yarısı (662 nəfər) 1922-ci ildə yenidən öz doğma yurdlarına qayıtdı. 1931-ci ildə kəndə qayıdanların sayı 596-ya enmişdir. Rayonda olan ciddi milli ayrı-seçkiliyə baxmayaraq nüvədililər kəndi, təsərrüfatı bərpa etdilər, kolxoz quruldu. Kolxozun öz vəsaiti hesabına kənddə orta məktəb, mədəniyyət evi, kitabxana, məişət xidməti emalatxanası, ambulatoriya, hətta son zamanlarda xalçaçılıq fabrikinin filialı yaradılmışdı.

1988-ci ilin noyabr ayının axırınadək 200 mindən artıq azərbaycanlının Ermənistandan deportasiya olunmasına baxma-

yaraq, hər cür məhrumiyyətlərə sinə gərərək iki il doqquz aydan artıq bir dövrdə Nüvədi bütün Ermənistanla yeganə azərbaycanlı kəndi kimi vətəninə qoruyub saxlamış və erməni təcavüzkarlara qarşı mərdliklə mübarizə aparmışdır. Nüvədinin müdafiəsinin təşkilində, əhalinin möhkəm psixoloji-mənəvi müqavimət potensialının möhkəmləndirilməsində bütün nüvədililərə layiq olduqları yüksək qiyməti vermək lazımdır. Hər bir nüvədili bu alınmaz qalanın əsgəri idi. Kolxozun sədri, respublika parlamentinin deputatı Mayıl Amano-vun, böyük nüfuz sahibi olan Cəlal Əliyevin, Həsən və Həzi Musayev qardaşlarının, Əhmədli Əliyevin ağsaqqallıq missiyalarını necə cəsarətlə və qətiyyətlə yerinə yetirdikləri diqqəti xüsusilə çəkirdi. Üç ilə yaxın müddətdə nəhəng imperiyanın məkrli siyasətinə qarşı çıxaraq, doğma yurdu tərk etməmək adı müqavimət hissələri deyildi.

1991-ci il avqustun 8-də erməni qoşun dəstələri Sovet ordusunun köməyi ilə Ermənistanla olan axırıncı azərbaycanlı kəndinin 1700 (1979-cu ilin siyahıya alınmasına görə) nəfər əhalisini də öz doğma yurdundan didərgin saldılar.

Bu, XX əsrdə ermənilərin Nüvədiyə üçüncü hücumu idi. İlk dəfə ermənilər 1905-ci ildə nüvədililərlə geniş döyüşlər aparmış, amma onlarla bacara bilməmişlər. 1918-ci ilin payızında isə nüvədililər ermənilərin hücumlarına davam gətirə bilməyib, Araz çayını keçərək Güney Azərbaycanın Misen kəndinə pənah aparmışlar.

Misəndə o vaxtdan qalmış nüvədililər hazırda böyük nəsil yaratmışlar. 1980-ci illərə qədər bunu Sovet imperiyasından gizlədən nüvədililər, onun zəiflədiyi dövrdə Araz çayı sahillərində, tikanlı məftillər arxasında dayanıb, tez-tez qohumları ilə hal-əhval tuturdular.

Nüvədi ziyalılar kəndi olub, buradan çıxmış alimləri, müəllimləri, həkimləri, aqronomları və s. ziyalıları fəxr edir. Nüvədililərdən 5 nəfər elmlər doktoru, o cümlədən bir nəfər Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü (Fikrət Əliyev) və bir nəfər müxbir üzvü, 40 nəfərdən çox elmlər namizədi, yüzlərlə ali təhsilli mütəxəssis yetişmişdir.

Nüvədi ziyalılarının xüsusilə ötən əsrin altmışıncı illərindən başlayaraq yetişib cəmiyyətdə daha

yüksək yer tutmasında kənd ziyalılarından, bütün ömrünü Nüvədinin inkişafına və çiçəklənməsinə həsr etmiş, ömrü boyu kənddə ya məktəb direktoru, ya da kolxoz sədri vəzifələrində işləmiş 2001-ci ilin sentyabrında dünyasını dəyişmiş Cəlal Əliyevin böyük xidməti olmuşdur. Uzun müddət Mığrı rayon təşkilatlarında müxtəlif məsul vəzifələrdə, sonra isə Rayon Partiya Komitəsinin II katibi işləmiş Həsən Musayevi, hörmətli pedaqoq Həzi Musayevi nüvədililər və Mığrı azərbaycanlıları həmişə xoş xatirələrlə yada salırlar.

Naxçıvanı Azərbaycandan ayıran 46 kilometrlik zolağın 22 kilometri Nüvədinin payına düşürdü. Bu da həmin zolaqda ermənilərin əl-qol atmasına imkan vermir. Azərbaycanın rəhbəri Heydər Əliyevin uzaqqörənliyi sayəsində hələ 1980-ci ilin ortalarında Bakıdan Mığrı rayonundan keçmək şərti ilə Naxçıvana həm də hərbi təyinatlı, strateji şose yolu çəkilməyə başlandı. Amma əfsuslar olsun ki, həmin yol vaxtında çəkilib qurtarsaydı, yəqin ki, Mığrı rayonunda indi ermənilər yox idi və bu ərazini çoxdan tərk etmişdilər.

1988-ci ilin sonlarından kənd ziyalıları Azərbaycan rəhbərliyinə tez-tez müraciət edir, müdafiə məsələlərində kömək gözləyirdi. Nüvədiyə müxtəlif təşkilatlar yardım edir, tez-tez gedib-gəlirdilər. Hətta kəndi həmilliyə götürmüş şəhərlər, rayonlar, şirkətlər də var idi. Amma o zamanlı Azərbaycan hökuməti kəndin müdafiəsinə heç bir kömək göstərmirdi.